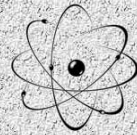


# ЧИ СТАНЕ РЕФОРМА В ОСВІТІ ЗАПОРУКОЮ УСПІШНИХ РЕФОРМ В УКРАЇНІ ЗАГАЛОМ?



Наука -  
школі

УДК 37.014.6:005.6(477)

*За результатами всеукраїнських репрезентативних опитувань ІСПП НАПН України висвітлено судження й оцінювання громадянами ситуації у сфері освіти. Здійснений аналіз є своєрідним інтерпретаційним фільмом сучасних трансформацій освітньої системи, зокрема чинників, що гальмують інтеграцію в європейський освітній простір, та стратегічних пріоритетів розвитку в контексті європейської інтеграції України.*

**Ключові слова:** ситуація у сфері освіти, доступність та якість освіти, європейська інтеграція.

Від часу здобуття незалежності української держави минуло майже 25 років. За цей період “здійснено низку заходів щодо реформування освіти, підвищення її якості, доступності та конкурентоспроможності”. Водночас “нинішній рівень освіти в Україні не дає їй змоги повною мірою виконувати функцію ключового ресурсу соціально-економічного розвитку держави і підвищення добробуту громадян. Залишається низькою престижність освіти і науки в суспільстві”. Озвучені тези не є новими для представників освітньо-наукового середовища, вони є основними меседжами Національної доктрини розвитку освіти (2002 р.) [1], Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2012 р.)

[2], інших документів [3], в яких окреслено перспективи стратегічного розвитку освіти і науки в контексті європейської інтеграції України.

25 років – чи достатньо пройшло часу, щоб побачити та оцінити результати реформаторських зусиль? На це риторичне питання немає однозначної відповіді, адже за роки незалежності Міністерство освіти і науки України очолювало 9 міністрів, кожен з яких шукав власний шлях розвитку української освіти. І майже чверть століття поспіль, незважаючи на окремі зрушення на шляху розбудови й розвитку сис-



**Олена  
СУШИЙ**

Завідувач лабораторії моніторингу суспільно-політичних процесів Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, доктор наук з державного управління, доцент

Директор школи, ліцею, гімназії № 6'2015

## ВІТЧИЗНЯНА СИСТЕМА ОСВІТИ ТА ДОВІРА ГРОМАДЯН

Якщо поглянути в цілому, більша частина опитаних респондентів довіряє вітчизняній системі освіти: за результатами опитування ІСПП НАПН України, у 2015 р. кількість *тих*, хто цілком довіряє та швидше довіряє, ніж не довіряє, сумарно складає **56,6%**. На сьогодні – це найвищий показник довіри до системи освіти за всі роки спостереження цього питання. Зокрема, за останні п'ять років довіра людей зросла майже на **10%**. Однак викликає занепокоєння те, що третина *опитаних висловлює недовіру вітчизняній системі освіти: сумарно – 31,6% скоріше не довіряє та зовсім не довіряє їй.*

Подібний розподіл колективного визнання та невизнання української системи освіти громадянами (припустимо, щонайменше з міркувань щодо її відповідності викликам сьогодення й ефективності заходів з її реформування) спостерігається серед представників усіх вікових категорій, при цьому за такою тенденцією: чим більше вік респондента, тим вище рівень довіри й, відповідно, нижче поріг недовіри. Відповідно, серед молодих людей віком 18-29 років розрив між полюсами довіри/недовіри є найменшим і складає дещо більше **10%: тих, хто довіряє – 51,7%**, тих, хто не довіряє – **38,6%**. І саме останній показник недовіри (на рівні майже 40%) має насторожити, адже ці молоді люди представляють один з головних сегментів української системи освіти – її здобувачів, безпосередньо зацікавлених у якості навчання, й, відповідно, молодих спеціалістів, які здобувши освіту, вийшли на ринок праці.

Трохи інший розклад спостерігаємо серед *представників освітнього середовища* – тут кількість тих, хто довіряє, й тих, хто не довіряє, поділилася майже навпіл (**46% vs 42%**). При цьому викликає здивування вже те, що самі освітяни мають сумніви щодо форми, змісту та результативності освітнього процесу. Тож постає питання – чи можливо взагалі реформувати освітньо-наукову сферу у ситуації браку довіри між учасниками цього процесу та нігілізму, що панує в суспільстві, щодо освітнього реформаторства? **Що спричинює недовіря до вітчизняної системи освіти з боку учасників – суб'єктів навчального процесу й громадян?**

За роки утвердження української національної системи освіти вітчизняні експерти неодноразово наголошували на тому, що забезпечення якості освіти – головна умова як для встановлення довіри до вітчизняної системи освіти, так й для її інтеграції в єдиний європейський освітній простір. При цьому мова йде не тільки і не стільки про підвищення якості освіти згідно з цінностями та критеріями, що використовувалися в минулому, скільки про перехід до принципово нової самодостатньої освітньої системи, яка б сприяла всебічному розкриттю задатків і здібностей людини, задоволенню її прагнень та інтересів і ►

теми національної освіти, в освітньому секторі країни накопичувалися численні проблеми системного характеру. Внаслідок хронічної кризи освітньо-наукової сфери, досягнення сучасного рівня якості освіти, інтеграція освіти до європейського освітнього простору залишається недосяжною метою, ідеалом майбутнього суспільного ладу в Україні.

У запалі реформаторства почасти з поля зору випадає **важливий фактор**, що дозволяє визначати успіх будь-якого перетворення в умовах започаткованих реформ, а саме – **довіра населення до цих перетворень**. І це – ключова проблема усіх реформ в Україні. Багаторічне накопичення недовіри до безрезультатних реформ, невиконаних планів та обіцянок на державному рівні (і в системі освіти зокрема) призвело до ситуації, коли будь-які реформи викликають активне неприйняття й саботаж на місцях. **Криза довіри** – так характеризують експерти стан не тільки вітчизняної системи освіти, а й українського суспільства загалом [4; 5].

Поняття “довіра”, яке добре розуміється інтуїтивно, належить до тих особливих категорій, які в науковому плані не мають чіткого операціонального визначення. Довіра (як і недовіра) виникає та проявляється, насамперед, у взаєминах і взаємодії людей. Її різноманітні прояви залежать від того, хто довіряє, кому і чому, і з якого приводу. Це явище має психосоціальну природу, традиційно відноситься до категорії со-

ціально-психологічних [6]. Поряд з цим, довіра може бути і деперсоніфікованою, спрямованою на надіндивідуальні інституціональні структури. При переході з мікрорівня на макрорівень довіра із суб'єктивного переживання перетворюється на функціонал, який впливає на соціальну сферу і систему суспільних відносин, наповнюється ціннісним і смисловим змістом, пов'язаним з відповідним інститутом [7]. Таким чином, довіра виражається в стійких очікуваннях виконання певних функцій, обов'язків або зобов'язань усіма сторонами процесу – людьми, соціальними інститутами чи суспільством у цілому.

Чи не найбільшою мірою зазначене стосується реформи освітньої галузі, оскільки вона в силу своєї всезагальності, з однієї сторони, впливає на особистісний розвиток кожної людини, а з іншої – безпосередньо охоплює великі групи населення: це і працівники освіти, і батьки, і самі студенти та учні. Класичне розуміння освіти як одного з найдавніших і найважливіших інститутів суспільства полягає у визнанні її основою соціального порядку та безпеки країни, моделлю соціальної інтеграції та самоорганізації. Іншими словами, це – ключовий компонент культурного, економічного, соціального прогресу держави, що, загалом, складає основу для всебічного сталого розвитку держави й суспільства. І оскільки система освіти певною мірою

відповідала високим сучасним міжнародним стандартам [9]. Цілком підтримуючи думку, що саме людиноцентрична парадигма має бути основою для формування новітніх ідей і новітніх практик у вітчизняній системі освіти, на чому неодноразово наголошував президент НАПН України Василь Кремень [10-12], зауважимо, що сучасні освітні реалії, які кореспондуються з загальноукраїнською дійсністю, на жаль, спрацьовують як ефект “*вимивання мізків*”, тобто найкращі студенти, викладачі, науковці намагаються реалізувати свій інтелектуальний потенціал за кордоном, про що теж свідчать наші дослідження.

Отже, з висоти окреслених стратегічних завдань поглянемо як громадяни оцінюють якість освіти, яку забезпечує сучасна українська освітня система. Як свідчать дані всеукраїнських репрезентативних опитувань ІСПП НАПН України, у вересні 2014 р. високою якістю освіти вважало лише **10,3%** громадян, половина опитаних – **51,5%** – назвали якість освіти середньою, а **22,5%** – низькою (тих, хто вагався з відповіддю – **12,5%**, байдужі – **3,2%**). Варто зазначити, що це більш позитивна картина порівняно з серпнем 2013 року. Хоч і не суттєво, але збільшився відсоток тих, хто вважає рівень якості освіти високим (на **0,8%**) і середнім (на **2,8%**). Поряд з цим, зменшився відсоток тих, хто вважає рівень якості освіти низьким (на **2,5%**), тих, хто вагався із відповіддю (на **0,6%**) і навіть байдужих (на **0,8%**). Однак сумарно, як не прикро це констатувати, *переважна більшість громадян (майже 74%) вважає, що сучасна освіта в Україні має низьку та середню якість.*

Тенденції розподілу оцінювання якості освіти в загальному вигляді зберігаються серед різних категорій респондентів, зокрема в респондентів, які мають у сім'ях школярів та/або студентів, самих учнів і студентів, а також працівників освітньої сфери. Спільним для них є одностайно стримане судження щодо рівня освіти, яку забезпечує сучасна українська освітня система: кожен другий представник озвучених категорій респондентів називає її середньою. Щоправда, *учні й студенти вважають, що якість освіти висока (21%), проти освітян (17,8%), батьків студентів (14,1%) і батьків учнів ЗОШ (9,2%).* Серед усіх окреслених категорій респондентів – суб'єктів освітнього процесу – низька якість освіти викликає найбільш серйозне занепокоєння в *батьків учнів ЗОШ (23,2%), а найменше – у працівників освіти (14,4%).*

Під час презентації результатів всеукраїнських репрезентативних опитувань ІСПП НАПН України щодо ситуації у сфері освіти неодноразово наголошувалося, що якість освіти входить до п'ятірки проблем, які найбільше хвилюють респондентів. Так, відповідаючи на запитання “*Які з перелічених нижче проблем загальноосвітньої школи турбують Вас особисто?*” у жовтні 2014 р., більше третини опитаних назвали саме якість освіти; при цьому серед тих, кого турбують проблеми

ЗОШ, їх частка складає понад **40%**. Слід зазначити, що частка респондентів, яких турбує ця проблема, практично не змінюється з **2006 р.**

З огляду на невтішну картину оцінювання громадянами якості освіти, яку забезпечує сучасна українська освітня система, погоджуємося з думкою С. Квіта, що навіть найпрогресивніші освітні реформи можуть стати згубними в умовах відсутності мотивації до забезпечення якості [4, с. 9]. Однак, виходячи з відомої тези, що якість освіти – це узагальнений показник розвитку суспільства в певному часовому вимірі, не варто випускати з уваги те, що питання реформування освітньої галузі полягає не просто в тому, щоб підняти планку й запропонувати високу якість освіти, а й у тому, в який спосіб буде розкритий той сукупний потенціал, який має українське суспільство.

З цього приводу хотілося б зазначити, що у США більше півстоліття політика у сфері освіти залишається серед пріоритетних напрямів національної безпеки. Наприклад, 1989 р. Р. Рейган, залишаючи Білий дім, заявив, що майбутнє Америки в освіті, а його наступник Дж. Буш у своєму першому зверненні до Конгресу США закликав його стати Конгресом освіти та спрямувати всі зусилля на формування нового покоління американців [13]. *Для кожного Президента – від Д. Ейзенхауера до Б. Обами – було очевидним, що саме освіта стріє формуванню свідомого громадянина.* І я також впевнена, що освіта в Україні спроможна сформувати людину, громадянина, українця.

Ситуація на ринку освітніх послуг сформувала кардинально новий запит громадськості щодо поліпшення їх якості, передусім – в аспекті розширення доступу широкого загалу до якісної освіти. За даними моніторингу громадської думки з питань якості й доступності освіти ІСПП НАПН України, у жовтні 2014 р. майже дві третини громадян України (**60%**) назвали якісну освіту скоріше *недоступною* та зовсім *недоступною* і тільки **33%** мали протилежну думку (*доступною* для громадян України якісна освіта є лише з погляду **6,1%** опитаних, більш чи менш *доступною* – **27,2%**). Порівняно із серпнем 2013 року кількість скептиків поменшала на **14,4%** (з **74,4%** до **60%**) і зростає кількість оптимістів на **9,3%** (з **24%** до **33,3%**). Поряд з цим на **4,3%** (з **1,6%** до **5,9%**) збільшилася кількість тих, хто не може одноставно відповісти на питання *“Чи є доступною для всіх громадян України якісна освіта?”*, з’явилися байдужі – **0,9%**. Суб’єкти освітньої діяльності по-різному оцінюють доступність якісної освіти: батьки учнів і студентів доступність якісної освіти оцінюють меншою мірою, ніж самі учні, студенти й освітяни. І хоч у міру наближення до царини освіти оптимізм зростає, однак ця частка оптимістично налаштованих складає менше, ніж половина представників кожної категорії респондентів.

виступає ретранслятором соціальної системи, довіра до вітчизняної системи освіти – не лише показник ефективності започаткованої докорінної реформи, а й віддзеркалення стану соціальної системи як такої.

Пропонований аналіз сужень та оцінювання громадянами ситуації у сфері освіти, здійснений за результатами репрезентативних опитувань Інституту соціальної та політичної психології НАПН України<sup>1</sup> [8], є своєрідним інтерпретаційним фільтром сучасних трансформацій освітньої системи, зокрема чинників, що гальмують її інтеграцію у європейській освітній простір, та стратегічних пріоритетів розвитку в контексті європейської інтеграції України. **Це й визначатиме основною метою статті.**

**Отже, чи довіряють громадяни вітчизняній системі освіти?** (Див. врізи на С. 34-37).

Погляди мешканців різних регіонів України щодо показників якості освіти виявляються однаковими (збігаються), щоправда є деякі особливості їх сприймання. Так, мешканці Центру, Сходу і Півдня країни вважають пріоритетним показником якості української освіти здатність застосувати отримані знання

<sup>1</sup> ІСПП НАПН України регулярно проводить масові опитування за всеукраїнською репрезентативною вибіркою, *кількісний склад якої становить, як правило, понад 2000 респондентів* та репрезентує доросле населення України віком від 18 років і старше. Опитування проводяться методом інтерв’ювання. Похибка вибірки становить **3,2%**.

на практиці, в той час, як на Заході вважають більш пріоритетним розвиток самодостатньої особистості. Другий показник здатності і готовності навчатися протягом життя однаковий у мешканців усіх регіонів, крім Центру. Вони ж вважають, що високий рівень отриманих знань важливіший. І третій пріоритет, що виокремлює виключно Західний регіон серед інших регіонів, стосується проблеми визнання вітчизняних документів про освіту за кордоном, у той час як мешканці решти регіонів вважають цю проблему менш значущою порівняно зі здатністю застосовувати знання в реальному житті та готовністю навчатися упродовж життя.

Наближення до світових стандартів та інтеграція вітчизняної освіти до європейського освітнього простору є абсолютно необхідним кроком у контексті європейської інтеграції України, важливість якого, припускаємо, ні в кого не викликає сумніву. Власне, започатковані реформи освітньо-наукової сфери мають сприяти наближенню української системи освіти до виконання цього стратегічного завдання. Однак, критично оцінюючи сучасну ситуацію у сфері освіти, визнаємо, що виконання цього завдання поки що залишається як мінімум у середньостроковій перспективі. На підтвердження вищевикладеного, зокрема, наведемо відповіді громадян на питання *“Чи вважаєте Ви необхідною інтеграцію*

*Зрештою, настав час проаналізувати, що для українських громадян є найважливішими показниками якості освіти, в чому суть запиту громадськості щодо якості освітніх послуг, що саме наповнює її реальним практичним змістом. За сім років моніторингу питання “Що з переліченого нижче Ви вважаєте найважливішими показниками якості освіти?”* розуміння громадянами України пріоритетів якості освіти суттєво не змінилося. Зазначимо, що перший десяток показників лишився незмінним, однак зміна позицій усередині ієрархії показників якості освіти свідчить про суттєві зрушення в оцінюванні громадянами тих виликів, які ставить перед людиною сучасність.

На першому і другому місці лишаються такі показники, як: *“зв’язок знань із життям, вміння застосувати знання на практиці” (40,2% у 2013 р. vs 37,9% у 2006 р.)* і *“розвиток самодостатньої особистості” (36,2% у 2013 р. vs 40,3% у 2006 р.)*. Попри очевидну значущість обох критеріїв, зміна порядку розташування перших двох показників наочно підтверджує існуючу проблему зв’язку отриманих знань з реальною практикою й потребами ринку праці.

Наступними йдуть: *“позитивна мотивація і готовність вчитися протягом життя” (34,3% у 2013 р. vs 28,8% у 2006 р.)*, *“технічна оснащеність навчальних закладів” (29,9% у 2013 р. vs 23,9% у 2006 р.)*, *“високий рівень знань” (29,3% у 2013 р. vs 31,9% у 2006 р.)*. Звертаємо увагу, що критерій *“високий рівень одержуваних знань”*, який у 2006 р. займав 3-тє місце, у 2013 р. поступився місцем *“здатності навчатися протягом життя”* – однієї з найважливіших вимог сучасного світу. Адже нині знання змінюються швидше, ніж змінюються покоління людей. За такої ситуації адаптація до змін у професійній діяльності набуває ключового значення. Також спостерігається суттєве зрушення критеріїв: *“оздоровче забезпечення навчання, уникнення наслідків перевантажень”*, що з 5-го місця в 2006 р. (25,7%) перемістилося на 10-те в 2013-му (16,5%), та *“визнання документів про вітчизняну освіту за рубежом”*, яке з 9-го місця в 2006 р. (16,6%) піднялося на 6-е (28,6%) в 2013 р. Зростання значущості останнього показника свідчить про зацікавленість наших співгромадян у трудовій міграції до інших країн. Майже на 7% спостерігаємо зростання за критерієм *“відповідність змісту освіти вимогам часу” (24% у 2013 р. vs 17,6% у 2006 р.)* та незначне зниження значущості *“рівня успішності учнів” (22,8% у 2013 р. vs 24,9% у 2006 р.)*, що можна віднести на рахунок статистичної похибки. Завершує цей перелік блок показників щодо якості управління освітніми процесами, професіоналізму фахівців, зв’язку навчання й державних стандартів освіти тощо.

*вітчизняної освіти до європейського освітнього простору?”*

Думка респондентів щодо інтеграції вітчизняної освіти до європейського освітнього простору була представлена наступними варіантами: *перший* – інтеграція вітчизняної освіти до європейського простору – це першочергове завдання; *другий* – інтеграція є перспективним кроком; *третій* – інтеграція до європейського освітнього простору є не потрібною й шкідливою справою. На момент останнього опитування думок громадян з цього питання (у 2014 р.) більша частина респондентів – **40,8%** – визнали, що це завдання в перспективі слід розв’язувати, але воно не є найважливішим і першочерговим, серед освітян таку думку поділили **44,4%** опитаних. Натомість чверть респондентів (**25,8%**) дотримувалося протилежної думки, будучи переконаними, що інтеграція освіти до європейського освітнього простору – *українське важливе й першочергове завдання, серед освітян таких – 30%*. Супротивників ідеї інтеграції, переконаних у тому, що наша освіта краща, ніж на Заході, – **14,6%**, серед освітян – **13,3%**. Тих, хто вагається з відповіддю – **18%**, серед освітян – **12,2%**. Моніторинг цього питання розпочався у 2004 р. з приблизно однаковим розподілом між прихильниками обох варіантів інтеграції та її супротивниками (на рівні **20%**), й переважаючою часткою громадян (**31,1%**), яким складно визначитися з позицією. **За 10 років вдвічі зросла частка прихильників перспективної інтеграції, на 4,3%** – актуальної, *частка супротивників зменшилася на 6,1%, і тих, хто не визначився поменшало на 12,1%*.

Узагальнюючи наведені емпіричні дані, що відображають думки й оцінювання громадянами ситуації у сфері освіти, маємо зазначити наступне. Освітня галузь в Україні крокує шляхом реформ, практична значущість яких сприймається переважною частиною громадян поки що *“на загальному рівні”* (тобто серединка

на половинку): більше третини громадян не довіряє вітчизняній системі освіти, половина посередньо оцінює її якість, переважна більшість вважає недоступною якісну освіту. Поряд з цим у суспільного загалу сформовано чіткий запит на відповідність якості освіти тим викликам, які ставить перед людиною сучасність, а відтак громадяни очікують на зв’язок отриманих знань з реальною практикою й потребами ринку праці, висловлюють готовність навчатися упродовж життя, вимагають **забезпечення відповідності** (увідповіднення) українських дипломів загальноєвропейським стандартам тощо. Критично оцінюючи сучасну ситуацію у сфері освіти, більшість громадян дотримується думки, що інтеграція вітчизняної системи освіти до європейського освітнього простору на сьогодні є середньостроковим завданням, яке слід розв’язувати в перспективі.

Не применшуючи правоту нарікань, що науково-академічна спільнота більше теоретизує й полемізує на тему *“європейської інтеграції вітчизняної освіти”*, ніж виробляє конкретні практичні кроки з реалізації взятих на себе Україною міжнародних зобов’язань у сфері такої інтеграції, маємо зазначити, що успішність започаткованих реформ освітньої галузі визначатиме те, в який спосіб буде розкритий сукупний потенціал українського суспільства. Така освіта, окрім необхідності адаптації до змін у професійній діяльності, має перетворитися у процес неперервного розвитку людської особистості, знань і навичок, здатності виносити судження та діяти. Вона має дати змогу людині зрозуміти саму себе та навколишнє середовище, сприяти виконанню її соціальної ролі в процесі праці й життя в суспільстві. Саме цього очікують від вітчизняної системи освіти українські громадяни.

Відтак, і з огляду на те, що в основу нинішньої і майбутньої освіти в Україні покладено людино зорієнтований освітній імператив, **ключо-**

вою характеристикою і стратегічним завданням розвитку вітчизняної системи освіти в контексті європейської інтеграції України має бути людина, яка зможе із впевненістю дати відповідь на три основних питання кантівської філософії: “Що я можу знати?”, “Що я повинен робити?”, “На що я можу сподіватися?”. Це – людина, яка знає, людина, яка робить, людина, яка мріє.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну доктрину розвитку освіти / Указ Президента України від 17.04.2002 № 347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>. – Назва з екрана.
2. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року / Указ Президента України від 25.07.2013 № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. – Назва з екрана.
3. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України; за ред. В.Г. Кременя. – К., 2009. – 185 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukraine3000.org.ua/img/forall/APN.pdf>. – Назва з екрана.
4. Імператив якості: вчимося цінувати і оцінювати вищу освіту: навч. посіб. / За ред. Т. Добка, М. Головянко, О. Кайкової, В. Терзіяна, Т. Тіхонена. – Львів: Видавництво “Компанія „Манускрипт“, 2014. – 572 с.
5. Від контролю до культури якості: перезавантаження процесів забезпечення якості в українській вищій школі: практич. посіб. / За ред. С. Гришко, Т. Добка, О. Кайкової, В. Терзіяна, Т. Тіхонена. – Львів: Видавництво “Компанія “Манускрипт”, 2014. – 168 с.
6. Купрейченко А.Б. Психологія довіри і недовіри. – М.: Изд-во “Институт психологии РАН”, 2008. – 571 с.
7. Горина Т.С. Роль колективного признання в формуванні довіри к інституту образования / Т.С. Горина, Н.А. Калашникова // Вестн. Волгогр. гос. ун-та. – Сер. 7, Филос. – 2014. – №4(24). – С. 36-41.
8. Інформаційні бюлетені // Електронна бібліотека. – ІСПП НАПН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://ispp.org.ua/bibl\\_6.htm](http://ispp.org.ua/bibl_6.htm). – Назва з екрана.
9. Аналітична доповідь про стан моніторингу якості освіти в Україні / за заг. ред. І.Л. Лікарчука. – К.: МБО “Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти”; Х.: Факт, 2011. – 96 с.
10. Кремень В. Філософія людиноцентризму як теоретична складова національної ідеї / В. Кремень // Дзеркало тижня. – 2005. – №31. – 12.08.2005.
11. Кремень В. Як нам реорганізувати освіту / В. Кремень // Дзеркало тижня. – 2011. – №13. – 8.04.2011.
12. Кремень В. Чому ми бідні, якщо такі освічені? / В. Кремень // Дзеркало тижня. – 2015. – №6. – 20.02.2015.
13. Лисичкин В.А. Россия под властью плутократии: История черного десятилетия / В.А. Лисичкин, Л.А. Шелепин. – М.: Алгоритм, 2003. – 478 с.



**Елена Суший**

**Станет ли реформа в образовании залогом успешных реформ в Украине в целом?**

На основе результатов всеукраинских репрезентативных опросов Института социальной и политической психологии НАПН Украины представлены суждения и оценивание гражданами ситуации в сфере образования. Осуществленный анализ является своеобразным интерпретационным фильтром современных трансформаций образовательной системы, в частности факторов, тормозящих интеграцию в европейское образовательное пространство, и стратегических приоритетов ее развития в контексте европейской интеграции Украины.

**Ключевые слова:** ситуация в сфере образования, доступность и качество образования, европейская интеграция.



**Olena Sushyi**

**Will it be the Reform in Education the Key to Successful Reforms in Ukraine in General?**

This article based on the analysis's results of a nationwide representative surveys ISPP NAPS of Ukraine and the opinions and assessments of the situation in the field of education had investigated. This analysis is a peculiar filter for the interpretation of modern transformations of the educational system, including the factors which hinder its integration into the European educational space, and the strategic priorities for its development in the context of European integration of Ukraine.

**Key words:** situation in education, access and quality of education, European integration.